

תמצית הדף

סיכומים קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

גליון 49 ללומדי דף הכולל | בבא בתרא קס"ב. עד עבודה זרה ו: | שבט ה'תשפ"ה

חתימת העדים בצורה המונעת זיוף

חתימות העדים על השטר הרי הם עדות על מה שכתוב בגוף השטר, ולכן יש לעשותם באופן שלא יאפשר למחזיק השטר לכתוב שם דברים נוספים או אחרים כאילו העדים חתמו על דברים אלו, וכדלהלן.

קס"ב עד כמה יכולים להרחיק החתימות

מהכתב- צריך בשורה האחרונה לחזור על דברים שכבר נכתבו בשטר, או שיכתוב שם דברים שאין בהם משמעות, ולא יכתוב שם דברים חדשים או תנאי, משום שאין למדים משיטה אחרונה, ואם יכתוב שם תנאי, יגבה בשטר שלא כדין אע"פ שלא נתקיים התנאי, שהרי אם הרחיק את העדים שורה אחת מן הכתב כשר, שאין העדים יכולים לקרב חתימתם כ"כ, וא"כ אפשר לזייף ולהוסיף דברים בשורה האחרונה, ואיירי כשאין כתוב בשטר 'שריר וקיים'. וה"ה אם הרחיק את העדים שורה וחצי כשר, אבל אם הרחיק שני שורות פסול כיון שיכול להוסיף ב' שורות ונלמד מהשורה הראשונה, ואפי' יש עדים שלא הוסיף בו פסול, משום שלא נעשה כתיקון חכמים, וכמלוה על פה דמאי.

אם נשאר רווח יכול להחתיים על השטר עדים נוספים, ואפי' קרובים או פסולים, (ואל תתמה איך יתכן שחלק פוסל וקרובים או פסולים לא פוסלים, שהרי אויר פוסל סוכה בג' טפחים, וסכך פסול כגון שהוא מקבל טומאה פוסל בארבעה), וממילא אם נמצא אחד מהעדים קרוב או פסול, תתקיים העדות בשאר, אך כל זה דווקא אם הראשונים פסולים, אבל אם האחרונים פסולים פסול.

קס"ג. שיעור ב' השיטין- מה שנתבאר שאם

נשאר שיעור ב' שורות בסוף השטר לפני החתימות השטר פסול, היינו ב' שורות עם אוירן, אבל בפחות מזה אינו נפסל, והיינו לרב יצחק בן אלעזר כשיעור לכתוב לך לך זה ע"ג זה, והיינו ב' שורות וד' אווירים, שיכול לכתוב ה' ומתחתיו ל', ולעולא השיעור הוא ג' אוירין, כדי לכתוב ל' למעלה וך' למטה, ויכול לאמן ידו להרחיק את ה' התחתונה מהך' העליונה, ולרבי אבהו השיעור הוא שיטה אחת ושני אוירין, כדי לכתוב ברוך בן לוי בשורה אחת.

ומשערים לפי כתב העדים, ולא לפי כתב סופר שהוא קטן יותר מפני שידוע לכוון ידיו, דהמזייף לא הולך לסופר שמא לא ירצה, אלא עושה בצינעא.

אם נשאר ב' שורות או יותר בין העדים

לאשרתא - קיום השטר, וטייט את הרווח - לכלכו בדיו, לשיטת רב כשר, דאין בית דין חותמים לקיים את הטייטא, אבל אם ב' השורות חלקות פסול, שלא נעשה כתיקון חכמים, אבל בשטר רגיל אם השאיר ב' שורות לא יועיל לטייט שם, מפני שיאמרו שהחתימות הם רק על הטייטא, דאף עמי הארץ רגילים לחתום.

גט שהוא ועדיו כתובים על מקום מחוק כשר, דניכר שהשטר לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום החתימות, אמנם אם כתוב עליו אשרתא, אין סומכים

על האשרתא, דשמא מחק הכל וזייף גם את חתימות העדים, אלא צריך לקיים את חתימות העדים.

קס"ג: ושיטת רבי יוחנן שאם נשאר רווח בין

העדים לאשרתא, אפי' שורה אחת פסול ואע"ג דמטייט, שמא יחתוך את השטר, ויכתוב בשורה זו דבר אחר ויחתיים את העדים באותה שורה, דשטר כזה כשר לרבי יוחנן, דלא פסלו רבנן שטר קטן יותר משטר גדול. אבל בשטר רגיל אם יחתוך את השטר ויכתוב בשורה האחרונה דבר אחר, והעדים בשורה הבאה, לא יסמכו על הכתוב בשורה זו, דאין למדים משיטה אחרונה. ואם יחתיים גם את העדים בשורה שהוסיף, ויטען שהעדים הנוספים הם כדי לרבות בעדים, יצטרך לקיים דווקא את העדים שלמעלה.

קס"ד. שטר שנכתב ונחתם על מקום שנמחק

כשר, ואין לחוש שימחק שוב, דאינו דומה נמחק פעם אחת לנמחק ב' פעמים, ואין העדים חותמים על המחק אא"כ נמחק בפניהם, ויראו שמקום חתימתם אינו משונה במחיקה משאר השטר.

ואם הוא על הנייר והעדים על המחק, יכתבו בין חתימה לחתימה (כדי שלא יגזור משפט זה) 'אנחנא סהדי חתמנא על מחקא, ושטרא כתב על ניירא', שמא ימחק רק מקום החתימות, ואחרי שיחתמו ימחק את הכתוב בשטר ויכתוב מה שירצה.

שטר שנכתב על מקום מחוק והעדים חתמו על

מקום שאינו מחוק פסול, ולא יועיל שיכתבו 'אנחנא סהדי חתמנא על ניירא, ושטרא על מחקא', דיש לחוש שימחק פעם שניה, ואינו ניכר שנמחק ב' פעמים אלא היכן שמקום העדים נמחק פעם אחת דיכול להבחין באותו שטר שמקום אחד נמחק יותר ממקום אחר, ואין לבדוק בשטר אחר איך נראה מקום שנמחק פעם אחת, דאין שטר דומה לשטר אחר, שמחק של קלף עבה אינו ניכר כ"כ, ואין למחוק את החתימות אחר שנקבל את החתימות בבית דין כדי שבעל השטר לא יפסיד את העדות, ולבדוק איך נראה המקום כדי שלא יפסיד בעל השטר את העדות של עדי, דאינו דומה מקום שנמחק באותו יום למקום שנמחק לפני יומיים, ואין להשהות את השטר, דחיישינן לבית דין טועים. ויש שאינם גורסים את השאלה למה לא משהים את השטר, דס"ל שאינו דומה נמחק בן ב' ימים לנמחק בן ג' ימים.

קס"ד: שטר מקושר שחתמו עדיו מתוכו-

לת"ק פסול, ולרבי חנינא בן גמליאל כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. וטען לו רבי שיש שינוי בזמן הכתוב בשטר, דשטר רגיל כותבים את המנין האמיתי, אבל במקושר מוסיפים שנה אחת, (ושמא היו מונים כך לכבוד המלך שכבר החזיק שנה נוספת, ובמקושר הוסיפו הרבה חילוקים וחומרות משום תקנת הכהנים הקפדנים), ויש לחוש שילוח במקושר ויפרע לו לפני הזמן הכתוב במקושר ויטען שנאבד לו השטר

ויכתוב שובר, ויעשהו פשוט, ויטען לו שחזר ולוה ממנו אחרי זמן השובר. והגמ' אומרת שלרבי חנינא בן גמליאל אין כותבין שובר ואינו פורע לו עד שיקרע את השטר, ופלוגתא היא לקמן.

קס"ד: שטר שהיה כתוב בו בשנת פלוני ארכן -

מלך, ולא כתוב כמה שנים למלותו, יבדקו מתי התחיל למלוך והכונה לשנה הראשונה, דמנהגם היה בשנה הראשונה לקרוא לו ארכן - מתוקן למלכות מחדש, ובשניה דיגון - שניים, ואין לחוש שהעבירוהו והחזירוהו, דאז קורים לו ארכן דיגון.

האומר הריני נזיר הינא חייב נזירות אחת - ל' יום, דיגון - שתיים - ס' יום, טריגון - שלש, טטריגון - ארבע, פנטיגון - חמש.

בית אינו מיטמא בנגעים אלא כשיש לו ד' קירות, אבל שתיים או שלש או חמש לא, דכתיב "קירות" ב' פעמים.

אין לומר על דבר רע לא אני עשיתי "אלא פלוני", דזה לשון הרע.

אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך כך שמרבה בשבחו בא לידי גנותו.

ג' עבירות אין אדם ניצל מהם בכל יום, הרהור עבירה, עיון תפילה (-שחושב שמגיע לו שתתקבל תפילתו לפי שהתפלל בכונה), ואבק לשון הרע כגון שאומר נורא בי פלניא (ערכין ט"ו:).

קס"ה. רוב בני האדם נכשלים בגזל שמורים התר

במשא ומתן לעכב רווח הראוי לחבירו, ומיעוטם בעריות, וכולם באבק לשון הרע.

אם שינה הסופר ממה שאמר לו לכתוב - האומר

לסופר שיכתוב לו שטר פשוט במקום שרגילים לכתוב פשוט וכתב לו מקושר, או איפכא, הוי קפיידא ואם זה גט אשה פסול לגרש בו. ובמקום שרגילים בפשוט ובמקושר ושינה הסופר ממה שאמר לו, לת"ק הוי קפיידא, ולרשב"ג הכל כמנהג המדינה, דסבר מראה מקום הוא לו. אבל אין כוונת רשב"ג צריך לכתוב פשוט או מקושר כמנהג המדינה אם נהגו לשנות דינם, דת"ק נמי מודה לזה.

עוד מצינו תנאים הסוברים מראה מקום הוא לו,

דאמר ר"ש שאם הטעה לשבח מקודשת, - האומר התקדשי לי בדינך של כסף ונמצא של זהב, ואיירי בקידשה ע"י שלוחה, (אמנם ביוחסין שאמר שהוא לוי ונמצא כהן אינה מקודשת), וכן רבי אלעזר אמר שאשה שאמרה התקבל לי גיטי ממקום פלוני וקיבלו ממקום אחר כשר, (ולת"ק פסול לפי שאינה רוצה להתייש במקום אחר).

מקושר שחתמו בו ב' עדים פסול, אע"פ ששטר

אחר כשר בב' עדים, והא דתנא במתני' דפשוט שחתם בו עד אחד פסול, לאביי קמ"ל דאפי' יש עוד עד שמעיד בעל פה, פסול לטרוף בו מלקוחות, דהעדים החתומים הם מוציאים את הקול, ואינו גובה אלא מבני חרי כמלוה על פה, וכן יכול הלוה לטעון פרעתי ואינו יכול לטעון לו שטרך בידי מאי בעי, דכיון שלא נעשה כתיקון חכמים לא זכר לבקשו מהמלוה. ואמרימר מכשיר עד אחד בכתב וכתב ידו מקוים ממקום אחר, ועד אחד על פה, ואפי' לטרוף מלקוחות, דשניהם מפקי לקלא, ולדבריו קמ"ל מתני' שכמו שעד אחד בפשוט פסול מדאורייתא, דכתיב "לא יקום עד אחד באיש", כך שניים במקושר אמרו חכמים שיהיה כמו פסול מדאורייתא, ואם גט הוא אינה מגורשת, ואם שטר חוב הוא אינו גובה ממשעבדי אא"כ יש עוד עד בעל פה.

צירוף לעדות

להלן יבואר האם שני עדים שלא העידו או חתמו יחד מצטרפים לעדות או לא.

קס"ה: לת"ק אין עדות מצטרפת עד שב' העדים יראו יחד, ולרבי יהושע בן קרחה אפי' ראו בזה אחר זה מצטרפים. לת"ק אין עדות מצטרפת אלא כששניהם מעידים יחד, ולרבי נתן אפשר לשמוע עד אחד היום ואת השני למחרת.

לאמימר (הנ"ל) אם עד אחד חתום והשני מעיד בעל פה, לת"ק דרבי יהושע בן קרחה לא מצטרפים שהרי צריכים לראות יחד, ורבי ירמיה אמר שאינו ראוי להכריע בדבר, אך דעתו נוטה שלבי יהושע בן קרחה מצטרפים.

לרב אשי אם עד אחד העיד בבית דין אחד והשני בבית דין אחר, לת"ק דרבי נתן אינם מצטרפים ע"י שיבוא בית דין אצל בית דין, ואמר רבי ירמיה שאינו ראוי להכריע בדבר אך דעתו נוטה שלרבי נתן מצטרפים את ב' העדויות.

למר בר חייא אם שניים העידו בבית דין אחד ואח"כ העידו בבית דין אחר, לרבי נתן יכולים לצרף דיינים מזה ומזה, ואמר רבי ירמיה שאינו ראוי להכריע בדבר אך דעתו נוטה של"ק דרבי נתן מצטרפים.

לרבינא ג' שישבו לקיים שטר ומת אחד מהם אחרי שהעידו בפניהם על חתימת ידיהם, רבי ירמיה אמר שאינו ראוי להכריע בדבר אך דעתו נוטה שצריכים לכתוב "במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי" דלא מחזי כשיקרא.

ועל תשובה זו הכניסו את רבי ירמיה לבית המדרש שהשיב להם כהוגן, אחרי שהוציאוהו משום ששאל מה הדין ברגלו אחת חוץ לתחום, כדאיתא לעיל כ"ג.

שטרות שיש ספק במה שכתוב בהם

להלן יבואר מה הדין בכמה אופנים שיש ספק בכונת מה שכתוב בשטר, שהכלל בזה שיד בעל השטר על התחתונה משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה, אא"כ יש סיבה לתלות שהאמת כדבריו.

זוזין מאה דאינון סלעים עשרים, אין לו אלא עשרים, דיד בעל השטר על התחתונה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ויתכן שכוונתו למאה זוזים גרועים ששוים עשרים סלעים.

זוזין מאה דאינון תלתין סלעין, אין לו אלא מנה די"ל שהכונה לסלעים קלים.

כסף זוזין דאינון ונמחק ההמשך -המנין, או דרכונות דאינון ונמחק ההמשך, אין פחות משניים.

כתוב בו **מלמעלה מנה ומלמטה** כשכפל דבריו

מאתים, או מלמעלה מאתים ומלמטה מנה, הולכים אחרי התחתון אא"כ זה כתוב בשיטה אחרונה, ואין כותבין את העליון אלא כדי שאם תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון.

כסף שלוה כסף, אין פחות מדינר כסף, והיינו בכתוב בו מטבע, דאל"כ י"ל דכוונתו לנסכא, ואיירי במקום שאין רגילים בפרוטות כסף, דאל"כ י"ל שכוונתו לפרוטות כסף.

כסף דינרים או דינרים כסף, אין פחות משני דינרים כסף.

דהב אין פחות מדינר זהב, והיינו בכתוב בו מטבע, דאל"כ י"ל דכוונתו לנסכא, ואין לומר שכוונתו לפרוטות, דאין עושים פרוטות זהב בשום מקום.

קס"ו. **זהב דינרים** אין פחות מזהב בשווי ב' דינרי כסף, ואין אומרים שכוונתו לשווי ב' דינרי זהב, דיד בעל השטר על התחתונה, וסתם דינרים הם של כסף.

כסף בדינרין אין פחות מכסף בשווי ב' דינרי זהב, דכוונתו שלוה כסף בשווי ב' דינרי זהב, ואין לומר שכוונתו לב' דינרי כסף, דכתב לשון דינרי.

אשה שהיו עליה ספק חמש לידות שהפילה ספק רוח ספק ולד, או שהיו עליה ספק חמש זיבות כגון שאינה יודעת אם היא בימי נידה או בימי זיבה, וראתה ה' חודשים ג' ימים רצופים בכל חודש, מביאה קרבן אחד תור לעולה ותור לחטאת, דחטאת העוף באה על הספק, ואינם נאכלים, ומותרת לאכול זבחים, ואינה חייבת להביא עוד קרבנות דבקושי התירו להביאה חטאת העוף על הספק, ולא התירו אלא כדי לטהרה מספק טומאתה. אבל אם היו לה **ודאי חמש לידות** וילדה לאחר מלאת ימי טהרה (אבל בילדה בתוך מלאת נפטרת בקרבן אחד), או חמש זיבות, קרבן אחד מתירה לאכול זבחים, אבל חייבת להביא את שאר הקרבנות, ולרשב"ג אינה חייבת להביא את שאר הקרבנות, ונשבע רשב"ג וכו'.

קס"ז: **אם נמחקה אות אחת בתחתון** אפשר ללמוד מן העליון, וכגון שלמטה נכתב חנון ולמעלה חנני, אבל אם נמחקו ב' אותיות בתחתון אין ללמוד מן העליון כגון חן מחנני, שמא יזדמן שם של ג' אותיות ואין ללמוד את רוב השם מן העליון, וינתן למי ששמו כשם התחתון.

אם כתוב למעלה ספל ולמטה קפל –טלית שראויה לקפל, הולכים אחרי התחתון, ורב פפא מסתפק מה הדין אם כתוב למעלה קפל ולמטה ספל, אם חוששים שזבוב מחק את הרגל של הק' ונעשה ס' או לא, תיקו, והמוציא מחבירו עליו הראיה, דאין בי"ד מוציאים מספק מידי המוחזק, ולא דמי לממון המוטל בספק חולקים, ששם יש ספק עיקר המעשה ובי"ד פוסקים יחלוקו, אבל כאן בי"ד לא פוסקים אלא שותקים.

שטר שכתוב בו שית מאה וזוזא, אין הכונה שש מאות פרוטות וזוז, כיון שיכול לצרף את הפרוטות לזוזים, קצ"ב פרוטות הם דינר, אלא נותן לו שש מאות ולרשב"ם זוזים, ולר"ח שש מאות איסתרא שזה חצי זוז, וזוזא, ולא נותן לו שש מאות ואחד זוזי, דיד בעל השטר על התחתונה.

זהירות מזיוף ע"י שינוי חלק מהשטר

קס"ז. החותם כדי להראות חתימתו לבי"ד, (כגון היכא שמת העד השני ורק ראובן ועוד אחד מכירים חתימתו,

שהדין שראובן כותב ומשליך כתב ידו לבי"ד, ואז הוא יכול להצטרף עם אחר לקיים חתימת השני), יחתום בראש השטר ולא בסופו, כדי שמי שימצא את השטר לא ימלא שם שטר חוב, ויגבה ממנו מנכסים בני חורין. ומעשה באביי שניזה מוכס להחתימו בסוף השטר, ואמר לו אביי כבר קדמוך רבנן.

וכן יש לזהר לא לכתוב את המספרים ממספר שלש עד עשר בסוף שורה, כדי שלא יסיפו על הסכום, כגון תלת תלתין, (אבל באחד עשר אם יכתוב אחד ועשרין יראו שהו' דחוקה), ואם עשה כך שיחזור ויכתוב את הסכום באמצע השורה, שהרי אם כתוב יותר מפעם אחת, אין למדים אלא מן התחתון.

מעשה באחד שהיה כתוב בשטר תילתא בפרדיסא, ומחק חלק מהב' שיהיה ו', ושאלו אביי למה יש רווח בין הו' לפ', וכפתיה ואודי.

ומעשה באחד שהיה כתוב בשטר שקנה את חלקם של ראובן ושמעון אחי, והוסיף ו' לפי אחי, ורצה לקחת גם את חלק אחיהם שנקרא אחי, ושאלו אביי למה הו' של ואחי דחוקה כ"כ, כפתיה ואודי.

ומעשה באחד שרצה לגבות ע"י שטר שחתומים בו רבא ורב אחא בר אדא, ואמר רבא שזו חתימת ידו, אך מעולם לא חתם לפני רב אחא בר אדא, כפתיה ואודי, ושאלו רבא איך זייף את חתימת רב אחא בר אדא שהיה רועד, וענה לו שחתם על החבל שלרוחב הנהר, וי"א שחתם על הכלי ששואבים בו מים.

כתיבת שטר מדעת אחד הצדדים,

ומי משלם את שכר הסופר

קס"ז: **גט** - כותבין גט לאיש והעדים חותמים אע"פ שאין אשתו עימו, והוא יגרשה כשירצה, שהרי האשה מתגרשת בע"כ, ובלבד שיכיר את שם האיש והאשה, דאם אינו מכיר שמם יש לחוש שיעביר את הגט לאשה אחרת ויתירה להנשא שלא כדין. ואין חוששים לשני יוסף בן שמעון בעיר אחת, דאמר רב שאם יש שני יב"ש בעיר אחת אין מגרשים נשותיהם אלא זה בפני זה. ואין חוששים שיבוא לעיר אחרת ויאמר שכך שמו ויכתבו לו גט ויתנהו לאשה אחרת, דאחר שהוחזק ל' יום בשם זה באותה העיר אין חוששים שרימה דחושש פן יודע הדבר. ואם לא הוחזק ל' יום, לאביי יקראו לו בשם זה, ואם יענה זה ראה שזה שמו האמיתי, ולרב זביד אין מזה ראה, דרמאי זהיר ברמאותו, וצריך להמתין שיוחזק. והבעל צריך לתת את שכר הסופר, דכתיב "וכתב ונתן", והאידינא אמרו רבנן שהאשה תשלם, כדי שלא יעכבנה הבעל.

שובר - כותבין שובר לאשה אע"פ שאין בעלה עימה, דהוא חוב לאשה וזכות לבעל, וזכין לאדם שלא בפניו, ועל האשה להזהר שלא יגיע השובר לבעלה לפני שיפרע כתובתה. ובלבד שיכיר שם האיש והאשה, וכנ"ל לענין גט. והבעל משלם את שכר הסופר כיון שזה ליכותו שלא תחזור ותגבה כתובתה.

צורבא מרבנן החתום על שובר, וטוען שהאשה שביקשה ממנו היה קולה שונה מהאשה הכתובה בשטר, אע"ג דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, נאמן לומר כך דהגדה ראשונה אינה כלום, שאין דרך צורבא מרבנן לדייק בזה. אמנם אם טוען שזוכר שזו היתה היא, כיון דדק דק.

קס"ח. צורבא מרבנן שהולך לקדש אשה, יקח עימו עם הארץ שמסתכל ומכיר בנשים, כדי שלא יחליפיה.

שטר חוב – כותבים שטר ללוה אע"פ שאין המלוה עימו, ואין כותבים שטר למלוה אם אין הלוה עימו, והלוה משלם את שכר הסופר, ואפ"ל בעיסקא.

מקה – כותבים שטר למוכר אע"פ שאין הלווקח עימו, ואין כותבים שטר ללווקח אם אין המוכר עימו, והלווקח משלם את שכר הסופר, אפ"ל בגוונא שהמוכר מוכר את שדהו מפני רעתה.

שטרי אירוסין ונישואין אירוסין היינו שטרי פסיקתא כמה כל אחד נותן לבנו ולבתו, ונישואין היינו כתובה, אין כותבים אלא מדעת שניהם אבי החתן והכלה, והחתן נותן שכר, אפ"ל אם החתן הוא צורבא מרבנן שנח לחמיו לקרבו ולהשיא בתו לת"ח.

שטרי אריסות וקבלנות אין כותבים אלא מדעת שניהם, והמקבל משלם את שכר הסופר, ואפ"ל בשדה בורה.

שטרי בירורין, וכל מעשה בי"ד וכגון שטר אדרכתא שיכול לגבות מקרקע זו, אין כותבים אלא מדעת שניהם שיוכל הלוה לפרוע לפני כן, ושניהם בשטרי בירורין משלמים את שכר הסופר, ובירורין היינו טענות בעלי הדין כדי שלא יהיו חוזרים וטוענים, ופוסקים על פי הטענות האלו, וי"מ איזה דיין בחר כל אחד לעצמו, ולרשב"ג כותבים לכל אחד שטר על שלו, ואין הכרח לפרש שנחלקו אם כופין על מידת סדום, דהאומר שלי ושלך שלך י"א שזה מידה בינונית וי"א שזה מידת סדום, די"ל שלכו"ע כופין, ונחלקו אם יכול לטעון שאינו רוצה שטענתו תהיה ביד הצד השני, כדי שלא יטען על ידם טענות כנגדו, וממילא חשיב חסר ואין זו מידת סדום.

אסמכתא – אסמכתא היינו שאדם מבטיח דבר בתנאי שיקרה דבר מסוים, וסומך בליבו שיעשהו, וכשהגיע הזמן נאנס ולא יכל לקיים. הפורע מקצת מהחוב, והשליש המלוה את השטר מפני שזה טורח לכתוב שובר, ואמר הלוה לשליש שאם לא יפרע את שאר החוב עד תאריך פלוני יתן למלוה את השטר, והגיע הזמן ולא נתן, לרבי יוסי יתן לו את השטר, דאסמכתא קניא, ולרבי יהודה לא יתן, דאסתכתא לא קניא. לרב ולריו"ח הלכה כרבי יוסי, ומסקנת הגמ' שאין הלכה כרבי יוסי, אלא אסמכתא לא קניא, אא"כ עשו קנין בבי"ד חשוב, ולא היה אנוס.

קס"ח: דין שטר חוב שנמחק או נקרע

מי שנמחק שטר חובו, מביא עדים כמה היה כתוב בו, ובי"ד כותבים "במותב תלתא הוינא אנו פלוני ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטר מחוק לפנינו ביום פלוני, ופלוני ופלוני עדין", והיינו שמזכירים איזה עדים היו חתומים בשטר, ואם היה כתוב בו "הוזקקנו לעדותן של עדים החתומים בשטר ונמצאת עדותן מכוונת" יכול לגבות את החוב בלי ראיה, אבל בלא זה צריך להביא ראיה על הזמן ועל הסכום ועל כל מה שכתוב בשטר.

ואם נמחק או ניטשטש ורישומו ניכר כשר.

נקרע השטר ע"י אדם פסול, ואם נתקרע מעצמו כשר. לרב יהודה נקרע היינו קרע של בי"ד, שקרע את מקום העדים והזמן והתורף, ולאביי נקרע היינו שתי וערב.

כתיבת שתי שטרות

כשיש חשש שיגזלו את הקרקע והשטר הראשון – אין לכתוב שטר נוסף על בעלות בקרקע,

שמא יבוא לטרוף פעמיים, שאם קנה באחריות ויטרוף ממנו בעל חוב את הקרקע, יבוא הלווקח ויגבה מלקוחות מאוחרים יותר, ויתן להם את שטר המקח כדי שיוכלו לגבות על ידו מהמוכר, וע"י השטר השני יגבה פעם נוספת מלקוחות אחרים, אלא (כשהיה חשש שהערבאי יגזלו את הקרקע עם השטר, והפצירו באביי שיכתוב להם שטר נוסף) יכתבו סתם אותיות וימחקום, ועל זה יכתבו את השטר על המחק והעדים על הנייר, שזה שטר פסול, אבל לא יכתבו שטר כשר וימחקוהו, דאם יהיה רישומו ניכר יהיה כשר שהרי הם יכולים למחוק את הכתב השני.

כשאומר שהשטר הראשון אבד ואין לו עדים שאבד –

בשטר חוב אין כותבים שטר אחר, אע"פ שהעדים מעידים שכתבו ונתנו לו דאין חשש שכתב ללוות ולא לוח, ואפ"ל בלא אחריות אין כותבים שמא לא אבד הראשון או שימצאו, ויגבה בשני השטרות מבני חרי.

ובשטרי מקח וממכר אם יש עדים שכתבו ונתנו לו, כותבים לו שטר אחר, כדי שלא יערערו על בעלותו, אך אין כותבים בו אחריות, ולרשב"ג אף שטרי מקח וממכר אין כותבין, דחוששים שהלווקח החזיר את השטר למוכר ובטלה המכירה, דס"ל אותיות נקנות במסירה וכדלהלן.

קס"ט. ובטעם הדבר שאין כותבין אחריות אין לפרש שהחשש הוא שבעל חוב יגבה ממנו את הקרקע, והוא יחזור ויגבה בכל שטר מלווקח אחר, דנפיש עליה בעלי דינים, וישימו לב לגניבתו.

רב ספרא מבאר שחוששים שיבוא בעל חוב ויגבה ממנו את הקרקע, והלווקח יטרוף מלקוחות מאוחרים ממנו ע"י השטר, ויעשה קנוניא עם המלוה ויבקש מהמלוה שיתן לו להחזיק בקרקע ארבע או חמש שנים שיתיישן הדבר, ואחר זמן יחזור לטורפה ממנו פעם שניה, ויגבה מהלקוחות ע"י השטר השני.

והגמ' אומרת שבבעל חוב רגיל אין לחוש לזה, כיון שקורעים את שטר ההלוואה כשכותבים שטר טירפא, וממילא לא יוכל המלוה להוציא את הקרקע מהלווקח בפעם השנייה.

(כך הוא הסדר – אם הלוה לא בא לבי"ד משמתין ליה, וכותבים שטר טירפא שיחפש היכן יש קרקעות ללוה, וע"י השטר טירפא בי"ד של אותו מקום יתנו לו את הקרקע, ויתנו לו שטר אדרכתא שהוא הבעלים, ויקרעו את שטר הטירפא כדי שלא יחזור ויטרוף בבי"ד אחר, וישומו בי"ד כמה מגיע לו מהקרקע, וכתבו שטר שומא, שהרי אם יש מעות ללוה יכול לסלק את המלוה מהקרקע לעולם, וכשכותבים לו שטר שומא קורעים את שטר האדרכתא, כדי שלא יחזור ויגבה על ידה. וכל טירפא שלא כתוב בה "קרעניה לשטרא דמלוה" לאו טירפא היא, ואדרכתא שלא כתוב בה "קרעניה לטירפא" אינה אדרכתא, ושומא שלא כתוב בה "קרעניה לאדרכתא" אינה שומא).

ולכן הגמ' מבארת שלא מלוה יבוא לטרוף מהלווקח, אלא יבוא אדם ויטען שהקרקע היא של אבותיו והמוכר גזלה ממנו, ויביא עדים על כך ויקבל את הקרקע, וכתבו ללווקח שיכול לטרוף קרקע אחרת מלקוחות של המוכר, והלווקח יעשה קנוניא עם הנגזל כמו שנתבאר לעיל לגבי בעל חוב.

ואין לכתוב שובר למוכר "כל שטרי דיפקון על ארעא דא פסולים, לבר מן דיפוק בזימנא דא", דאכתי יש לחוש שיטרוף מהלקוחות שאין להם את השובר, ואף שהלקוחות יבואו למוכר שיש לו שובר, מ"מ ביתיים יאכל פירות, או שיש לחוש שילך ללווקח בלא אחריות דעביד איניש דזבין ארעא ליומא, שאינו יכול לטרוף מהמוכר, אבל בסתם הלוואה י"ל שכותבים שובר, (ופלוגתא היא, די"א שיכול הלוה לטעון

שאינו רוצה לשמור שוברו מן העכברים, והפסיד המלוה חובו), ולא יאכל פירות כיון שהשובר ביד הלוה, ואין לחוש שילך המלוה עם השטר ויגבה מהלקוחות שאין להם שובר, דבהלוואה כיון שרוצה מעות ילכו ללוה לברר אם שילם לו מעות, אבל במקח לא ילכו לברר כיון שהוא רוצה קרקע ולא מעות.

קס"ט: והא דאמרינן שכותבים שטר בלא אחריות, לרב נחמן כותבים בשטר שאינו השטר אלא כדי להעמיד את הקרקע בידו, אבל אינו יכול לגבות בו לא ממשועבדים ולא מבני חרי, ומבואר דאחריות טעות סופר, אבל לרב אשי כותבים שטר ולא מזכירים אחריות, דאחריות לאו טעות סופר.

שליח שקנה קרקע למשלחו בלא אחריות, כיון ש"לתקוני שדרתיך ולא לעוותי", צריך לקנות את הקרקע מהמשלח בלא אחריות, ולחזור ולמוכרה לו באחריות.

הנותן מתנה לחבירו וכתב לו שטר, לרשב"ג אם מחזיר לנותן את השטר חזרה הקרקע לנותן, **דאותיות נקנות במסירה**, דקיימא לן כרבי שיכול אדם לתת שטר שיש לו על קרקע, ועי"ז יקנה המקבל את הקרקע, אע"פ שלא כתב לו קני לך איהו וכל שעבודיה, (ואין לומר שהטעם הוא דנעשה כאומר לו שדה זו נתונה לך כל זמן שהשטר בידך, דא"כ אף אם השטר נאבד או אבד תחזור הקרקע), ולחכמים לא חזרה הקרקע לנותן, דס"ל שאין אותיות נקנות במסירה.

ק"ע. התובע קרקע ויש לנתבע שטר וחזקה, לרשב"ג נדון בחזקה, ולחכמים נדון בשטר. ביאור מחלוקתם –

אין לפרש שנחלקו אם אותיות נקנות במסירה, ואיירי שראובן טוען ששמעון שקנאה מלוי הקנה לו אותה ע"י השטר שנתן לו לוי, דלרבי זוכה בקרקע מכח השטר, דאותיות נקנות במסירה, וא"צ עידי חזקה, ולרשב"ג אין אותיות נקנות במסירה וצריך עידי חזקה, דא"כ לרשב"ג אין נקנות במסירה, וא"א לפרש את המחלוקת הקודמת באופן אחר.

ואין לומר דאיירי שאחד מהעדים נמצא קרוב או פסול, ורשב"ג ס"ל שעידי חתימה כרתי וכר"מ, וחכמים ס"ל דעידי מסירה כרתי ואין העדים חותמים אלא הגט אלא מפני תיקון העולם, וכרבי אלעזר, ולכן לרשב"ג מספיק עידי מסירה, ולרבי אם אין עידי חתימה אין כאן שטר, וצריך עידי חזקה. שהרי ר"א מודה שמזויף מתוכו כגון שחתמו שקר או שהם פסולים פסול.

אלא איירי **בשטר שאין בו עדים כלל**, ונחלקו אי ע"ח כרתי או ע"מ כרתי וכנ"ל.

ועוד י"ל דאיירי **בשטר שאינו מקוים**, דלרשב"ג מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו ולכן צריך להביא ראיה על החזקה, אבל השטר לא מועיל אא"כ נתקיים, ולחכמים א"צ לקיימו שמעיקר הדין לא נחשדו ישראל לזייף שטרות, אלא שחכמים הצריכו קיום, לא הצריכו קיום אלא היכא שיש ערעור.

ואמנם כיון שמצינו שלרשב"ג מודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו, ולחכמים צריך לקיימו (בשניים אדוקים בשטר, וכדלהלן), ממילא צריך להפוך את השיטות.

או דנימא שנחלקו אם הטוען שיש לו כמה ראיות צריך לברר את כולם וממילא כאן אף שמספיק עידי חזקה, מ"מ כיון שטען שיש לו שטר חייב להביא גם שטר, או

לא דאין אדם צריך לברר את כל הטענות שטען, אם גם בלי טענה זו היה זוכה, וממילא כאן מספיק עידי חזקה, או שטר מכירה, וכמו שמצינו שאע"פ שהמלוה את חברו בעדים א"צ לפורעו בעדים, מ"מ אם טוען פרעתין בפני פלוני ופלוני, צריך להביאם להעיד, ואמנם אם באו ואמרו להד"מ, נשבע הלוה שפרעו ופטור, דכל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה.

שניים אדוקים בשטר, וטוען המלוה שהשטר שלו וממנו נפל והלוה מצאו, והלוה טוען שפרע את החוב וממנו נפל השטר, אם השטר מקוים יחלוקו לכו"ע, כמו בשניים אוחזים בטלית, ואם השטר אינו מקוים, לרבי יתקיים השטר בחותמיו, דמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ולרשב"ג יחלוקו, דמודה בשטר שכתבו א"צ לקיימו.

אם כותבים שובר, ושטר מאוחר או מוקדם

ק"ע: מי שפרע מקצת חובו ויש לחוש שיתבע המלוה את כל החוב ע"י השטר, לר"י יחליף את השטר, ואין כותבים שובר כדי שלא יהיה צריך לשומרו מהעכברים, ולרבי יוסי כותבים שובר, וישמור שוברו כדי שלא יורע כח המלוה דעבד לוח לאיש מלוה, ובברייתא איתא שלר"י העדים קורעים את השטר הראשון, וכותבים שטר חדש מהזמן הראשון, ולרבי יוסי ישאר השטר אצל המלוה וכותבים שובר, כדי שלא יכוף את הלוה לפרוע את שאר החוב, שדואג פן יפסיד שוברו וכדי שהמלוה יוכל לגבות מהזמן הראשון (וטענה זו היא רק אם ר"י סובר שכותבים שטר מהזמן השני), ורב אמר שלהלכה ב"ד הם קורעים את השטר וכותבים שטר חדש מהזמן הראשון, ואף דשמיע ליה לברייתא הנ"ל לא הדר ביה, דב"ד אלימי לאפקועי ממונא דהפקר ב"ד הפקר, אבל העדים שכבר עשו שליחותם, מי נתן לה כח לעשות שטר אחר.

קע"א: ואף שמצינו שעדים כותבים י' שטרות על שדה אחת, איירי בשטר מתנה, או בשטר שאין בו אחריות, וכותבים בשטר שאין בזה אחריות, אבל שטר שאפשר לגבות בו מלקוחות אין להם כח לחזור ולכתוב.

שטר מאוחר - בסתם שטר מאוחר לר"י כשר, ולא תצא מזה תקלה כיון שאין כותבין שובר, ולרבי יוסי פסול, דכיון דכותבין שובר יצא מזה תקלה, שיטען שזו הלוה מאוחרת ית מהשובר, ויחזור ויגבה את כל החוב, אבל שטר שהתאריך שבו חל בשבת או ב' תשרי, לכו"ע כשר, דמוכח מתוכו שלא נכתב ביום זה, ולכן תולים שהוא מאוחר, ואין תולים שהוא מוקדם ושטר מוקדם פסול, דמדאורייתא עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקר עדותו בב"ד, ורבנן הצריכו קיום, ש"מ שהבא לפסול שטר צריך להביא ראיה, וכן מצינו שאם אומרים על העדים עימנו הייתם כשר, דחיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו.

קע"א: אם כותבים שובר על כל החוב - לרב הונא בריה דרבי יהושע אם הלוה פרע את כל החוב לכו"ע אין כותבים שובר, דהמלוה אפסיד אנפשיה שלא שמר את השטר, והגמ' אומרת שזה לא נכון, שהרי היה מעשה שפרע אחד את כל החוב, ולא רצו לכתוב שובר מפני שלרב ושמואל אין כותבין שובר, ואמרו שלדעת ריו"ח ור"ל ורבי אילעא כותבין שובר, וכן מסתבר שאל"כ אם יאבד המלוה את השטר, ירויח הלוה וישמח באכילת ממון אחרים חנם, אבל אם יאבד השובר אין לחוש שירוויח המלוה וישמח, דעבד לוח לאיש מלוה.

דין שטרות מוקדמים או מאוחרים - שטרי חוב המוקדמים פסולים, כיון שיכול לטרוף לקוחות שקנו לפני ההלוואה, וזה שלא כדין, ולכן השטר פסול ואינו גובה בו גם מהזמן האמיתי, ודין זה הוא לכו"ע כשכתבו בשטר תאריך מוקדם ליום כתיבתו, אבל כתב בניסן תאריך של ניסן ולא לוח עד תשרי, יש פוסלים, ויש מכשירים דס"ל עדין בחתומיו זכין לו, ושטרי חוב המאוחרים כשרים, ואמר רב המנונא שדווקא שטרי הלוואה מאוחרים כשרים, אבל שטרי מקח וממכר מאוחרים פסולים, דיש לחוש שימכור ע"מ שאם יהיה לו כסף יחזור ויקנה ממנו, ובאמת יחזור ויקנה את הקרקע מהלוקח, לפני הזמן הכתוב בשטר, ויאמר הלוקח שנאבד לו שטר הקנין, ויכתבו לו שובר, ויטען הלוקח שקנה ממנו אחרי שמכרה לו, אבל בשטרי הלוואה אין לחוש שיטען שהשובר הנ"ל של הלוואה אחרת מוקדמת יותר, דס"ל שאין כותבים שובר. והאידינא שכותבים שובר, צריך לכתוב בשטר מאוחר "לא בזימניה כתבתיה אלא אחרונהו וכתבנוהו", ואחרי שאמר רב ספרא לסופריו לכתוב בשובר את הזמן הכתוב בשטר, ואם לא יודעים שלא יכתבו תאריך כלל, ממילא אין לחוש שיטען שהשובר הוא של הלוואה אחרת, ואפי' רבי יוסי מכשיר בזה, ואף שהאידינא לא עבדינן הכי, מ"מ חכמים תיקנו שיוכל לעשות כך, ואם לא עשה איהו דאפסיד אנפשיה.

קע"ב: כתיבת זמן בשטרי אקנייתא - אם יודעים

מתי נעשה הקנין, שיכתבו זמן זה בשטר, ודין זה שייך בשטר מתנה בלא אחריות, או בשטר מכירה אפי' עם אחריות, דדינו לטרוף לקוחות כבר מזמן המכירה כיון שמכירה בעדים יש לה קול אף בלי שטר, (אבל בהלוואה דבצינעא זיף אין קול בלי שטר ואין לכתוב אלא את זמן הכתיבה, מפני שאין שעבוד אלא מזמן הכתיבה, ואפי' נכתב ביום נחתם בלילה הוי מוקדם ופסול, ואם לא יודעים מתי נעשה הקנין, יכתבו את יום הכתיבה, כדי שלא יהא מחזי כשיקרא. ומטעם זה יש לכתוב בשטר הלוואה או מכירה או מתנה או זכרון עדות את מקום כתיבתו, אע"פ שמעידים על מקום אחר, כדי שלא יהא מחזי כשיקרא.

מלוה שרוצה שיחליפו לו את השטר -

מלוה שרוצה שיכתבו לו שתי שטרות של חמישים במקום שטר אחד של מאה, אין שומעים לו, דניחא למלוה שיזדרז הלוה לפרוע הכל כדי שלא יצטרך לשמור שוברו, וניחא ללוה שהשטר שבידי המלוה יפגם דאינו נפרע על ידו אלא בשבועה.

ואם המלוה רוצה שיעשו לו שטר אחד של מאה במקום שתי שטרות של חמישים, אין שומעים לו, דניחא למלוה שלא יפגם שטרו, וניחא ללוה שיוכל לפרוע חמישים.

ואם המלוה רוצה שיעשו לו שטר אחד של חמישים במקום שטר של מאה, אין שומעין לו, דחיישינן שפרע מקצת וכתבו שובר, ויבוא לגבות בשטר זה ויטען שזו הלוואה אחרת.

חלוקת ירושה - אם האב השאיר מרחץ ובית הבד, אם הם להשכרה הרווח לשניהם, ואם הם לשימוש יכול העשיר לומר לעני שיקנה עבדים ויתרחצו שם, או שיקנה זיתים ויעשם בבית הבד, ואינו יכול להביא אנשים מבחוץ, אלא כאותם אנשים שהכניס האב, ואף למ"ד שיכול לכפות ולמור גוד או אגוד, שאני הכא דגוד איכא אגוד ליכא.

שני יוסף בן שמעון בעיר אחת

אין אחר יכול להוציא עליהם שטר חוב, דכל אחד דוחה אותו לשני, א"כ יש עדים.

כיצד יעשו - ישלשו - יכתבו שם אבי אביו, ואם היו משולשים יכתבו סימן - גוץ או לבן או גיחור, ואם היו סימניהם שוים יכתבו כהן, ואם שניהם כהנים יכתבו ד' דורות.

קע"ב: שטר שכתוב בו אני פלוני בן פלוני לויתי

ממך ואדם אחד מוחזק בו וטוען שהוא המלוה, לרב הונא ממך היינו אפי' מריש גלותא או משבור מלכא, ושמא אדם אחר הלוה והשטר נפל ממנו, ולרבה ממך היינו ממוחזק השטר, וכמו שאמר אבא שאול שגט שאין בו זמן דדינו שהוא פסול ואם נישאת הולד כשר, ואם כתוב בו גירשתיה היום, מעידים על פיו על היום שיצא בב"ד, דהיום היינו היום שהגט יוצא בו בב"ד, וזה זמן גמור, ואין לומר שאבא שאול סובר כרבי אלעזר דעדידי מסירה כרתי, ולדבריו גט שאין בו עדים או זמן כשר, דהע"מ מעידים על הגט והזמן, ואין חותמים אלא מפני תיקון העולם, ואין כותבים זמן אלא משום פירי או שמא יחפה, וכשיש עדים אין חשש זה, ומה שאבא שאול מצריך לכתוב היום, אינו משום זמן, אלא משום דבעי ידיים מוכיחות שנתגרשה משעה שקיבלה את הגט, ואין כוונתו לגרשה עוד שנה או שנתיים, אבל בשטר שכתוב לו לויתי ממך חוששים לנפילה, ואין חוששים שהגט נפל מאחר, ואביי סובר שדווקא בשני יב"ש אין חוששים לנפילה דנימא שדווקא יב"ש השני מצאו, אבל כאן שיכול ליפול מכל אדם חוששים לנפילה.

אם שני יב"ש יכולים להוציא שט"ח על אחרים - במתני' משמע שיכולים, דאין חוששים לנפילה. ובברייתא איתא שאין יכולים, ונחלקו אם אותיות נקנות במסירה, דלנפילה לא חיישינן, אלא י"ל שמסרו לו וקנה את החוב, או שאין אותיות נקנות במסירה, ויטען למחזיק שהשטר פקדון אצלו, ולמלוה יטען אין השטר בידך, אמנם אם כתבו הרשאה זה לזה ישלם לו בעל כרחו. או שלכו"ע אותיות נקנות במסירה בלי שטר מכירה אחר, ונחלקו האם הקונה שטר צריך להביא ראיה שמסרו לו לקנין ולא לפקדון, כשיטת אביי, או שא"צ להביא ראיה והשטר בחזקת המחזיק כשיטת רבא.

קע"ג: אביי מוכיח שהלוקח צריך להביא ראיה

ממה שאם אחד מהאחים מוציא שטר חוב של אביו, צריך להביא ראיה, ורבא דוחה דשאני אחים דשמטו מהדדי. ולל"ב רבא מדייק משם שדווקא אח צריך להביא ראיה לפי ששמטי מהדדי, אבל בעלמא לא, ואביי דוחה דקמ"ל שאפי' אחים לא זהירי.

אם שני יב"ש יכולים להוציא שט"ח זה על זה - לתנא דמתני' אין יכולים, ויש ברייתא שסוברת שיכולים, דס"ל אין כותבין שטר ללוה אם אין מלוה עימו, וא"כ מסתמא שניהם היו שם, ולא הקפידו זה על זה, ולנפילה הא לא חיישינן. ולתנא דמתני' כותבין שטר ללוה אע"פ שאין מלוה עימו, וממילא יש לחוש שיכתבו שטר ויגבה בו מיב"ש השני.

שטר על יב"ש וכתבו גם את הדור השלישי, ומצא אחד בין שטרותיו שובר על יב"ש שאינו משולש, שטרות שניהם פרועים, ואע"פ שסימפון היוצא מתחת יד המלוה פסול, איירי הכא שהשטר נמצא בין שטרות קרועים, דהורע כוחו.

מי שלוח משני יב"ש ומצא שובר שכתוב בו שטר של יב"ש עלי פרוע, שטרות שניהם פרועים, דיד בעל השטר על התחנתו, ואם כתבו הרשאה זה לזה נראה דיכולים לגבות חוב אחד, א"כ טוען שפרע לשניהם והשובר נכתב בסתמא על שניהם.

מה הדין כשיש ספק איזה שטר פרוע-

האומר לבנו שאחד משטרותיו פרוע ואינו יודע איזה הוא, וציווה כך בשעת מיתתו, ואמר שהלוה האמין לו, והוא לא רוצה ליענש, כל השטרות פרועים חוץ מאותם שיודו שלא פרע להם, ואם יש שתי שטרות של אחד, הגדול מביניהם פרוע, דשטר משמע אחד ולא שניים.

האומר לחבירו שטרך שבידי פרוע, הרי השטר הגדול שיש בידו עליו פרוע, אבל אם אמר חוב שלך פרוע דמשמע כל החובות ואפי' בשטרות הרבה, כל השטרות פרועים, דיד בעל השטר על התחתונה, אבל בכותב שדי מכורה לך, מכר אין הגדולה מכורה, ואם כתב שדה שיש לי מכורה לך, אין כל השדות מכורות, דהמוציא מחבירו עליו הראיה.

דיני ערב

קע"ג: אם יכול להפרע מן הערב תחילה- בסתמא אין המלוה נפרע מן הערב תחילה, עד שיתבע את הלוה בבי"ד ויחייבוהו ולא יהיה לו מה לשלם, ובטעם הדבר אמרו רבה ורב יוסף "גברא אשלימת לי, גברא אשלימי לך" והרי הוא לפניך לתבוע ממנו, ורק אם ימות או יברח אני ישלם, ולרב נחמן אין בזה טעם דא"כ מה מהני ערבות, אלא הכונה היא שלא יתבע את הערב תחילה, דלא נעשה ערב אלא שאם ימות או ימאן לבוא לבי"ד או שיחייבוהו בי"ד ולא יהיה לו מממה לפרוע, יפרע הלוה. ובי דינא דפרסאי נפרעים מהערב תחילה.

מנין לערב שמשמעבד באמירה בלא קנין, לרב הונא לומדים מ"אנוכי אערבנו מידי תבקשנו", ולרב חסדא שם זה קבלנות, דכתיב "תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך" כאילו קיבלתיו בידי. לרב יצחק לומדים מ"לקח בגדו כי ערב זר", ואומר "בני אם ערבת לרעך וכו'".

לאמימר שעבוד ערב תלוי אם **אסמכתא קניא**, דכל "דאי" הוי אסמכתא, ולרב אשי אף למי"ד אסמכתא לא קניא, בההוא הנאה דקא מוהימן ליה גמר ומשעבד נפשיה בלב שלם, ושלחותא דערב קא עביד מלוה, כאילו הוא עצמו הלוה.

אם אמר ע"מ שאפרע ממי שארצה, לא יפרע מן הערב אא"כ אין נכסים ללוה, וערב קבלן אע"פ שיש נכסים ללוה יפרע מהקבלן אם ירצה, ולרשב"ג גם בזה אם יש נכסים ללוה לא יפרע מן הערב, ואין הלכה כרשב"ג, דכל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו, חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה.

קע"ד. מהו לשון ערבות ומהו לשון קבלנות- הלוה ואני ערב לכו"ע זהו לשון ערבות, הלוה ואני פורע, הלוה ואני חייב, הלוה ואני אתן, לרב הונא ורב יצחק הם לשון ערבות, דהא לשון הלוה קאמר, ולרב חסדא הם לשון קבלנות, תן לו ואני קבלן, תן לו ואני פורע, תן לו ואני חייב, לרב הונא ורב יצחק ורב חסדא הם לשון קבלנות, ולרבא הם לשון ערבות, דמשמע אני יפרע בשבילו אם הוא לא יפרע, ואם אמר תן לו ואני נותן לכו"ע זה לשון קבלנות, וה"ה תן לו ואני קבלן, והלכה כרבא בתן לו ואני נותן, ולאמימר כבהאי גוונא אין למלוה על הלוה כלום, והגמ' אומרת שהלוה לא נפטר, אלא כשהערב נשא ונתן ביד.

רב חנין בריה דרב ייבא סילק מלהיות דיין, דיין שהוריד את המלוה לנכסים לפני שתבע את הלוה, ואמר רבא שטעמו דנכסי האדם ערבים על חובו,

דכתיב "אם אין לך לשלם למה יקח משכבך תחתיו", וכתיב יוציא אליך את העבוס החוצה" ואין נכון לתבוע את הערב לפני הלוה שמא יפרע הלוה עצמו, וכמו כן אין לזלזל בנכסיו קודם שרואים שאינו יכול לסלקו במעות.

ערב של יתומים שפרע לפני שהודיע ליתומים, אינו יכול לגבות מהיתומין עד שיגדלו, לרב פפא הטעם הוא דפריעת בעל חוב מצוה, והערב נעשה בעל חוב ומצוה על היתומים לפרועו, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה נינהו, וכשיגדלו יעשה עמם דין, ולרב הונא בריה דרבי יהושע יתמי בני מיעבד מצוה נינהו, אלא הטעם הוא דאימור שאביהם בחייו צררי אתפסיה למלוה כדי לפטור את הערב, ובמלוה ע"פ חוששים לצררי, ונ"מ כשהלוה הודה בשעת מיתתו, או שנידוהו ומת בנידויו ולא רצה לפרוע בחייו, ולהלכה כשנידוהו ומת בנידויו או שהלוה הודה חייבים היורשים לשלם בקטנותם, והא דאמר רבא אין נזקקים לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהם, לא איירי בשהחייב מודה, דכאומר תנו דמי, וגובה ממקרקעי דיתמי, ובזמן הזה דליכא מקרקעי כ"כ גובה אף ממטלטלי.

קע"ד: ערב שבא עם השטר חוב אינו גובה מהיתומים עד שיגדלו, ואז ישבע ויפרע מהם, אא"כ כתב בו המלוה התקבלתי, דאז חשיב הערב מוחזק בשטר, ובזה מודה רב פפא, כיון שטרח וכתב ליה התקבלתי.

ערב על חוב לעכו"ם שפרע לעכו"ם לפני שתבע את היתומים, בשם רבא אמרו דכיון שהעכו"ם הולך לערב לא חיישינן לצררי דחושש שיגבה גם את הצררי וגם מהערב, ולרב אשי חיישינן לצררי, דכיון שהעכו"ם הולך לערב, לא היה מסכים להיות ערב בלי צררי.

הערב על כתובת אשה וגירשה בעלה ואין לו נכסים וצריך הערב לפרוע, לרשב"ג ידירנה הבעל הנאה על דעת רבים דאין לו הפרה, שמא עשו קנוניא על נכסיו וכוונתו להחזירה ולאכול כתובתה.

מעשה במשה בר עזרי שהיה ערב על כתובת כלתו, ובנו רב הונא היה ת"ח עני, ואמר אביי שיגרש את אשתו, שלא בבי"ד - כדי שלא ידירוהו הנאה, ואחרי שיגבה את הכתובה מאביו יחזירנה, (ולבסוף התברר שהוא כהן, דבתר עניא אזלא עניותא), ואף שהמשיא עצמה למכור בנכסים כרשב"ג הרי זה רשע ערום מפני שמתעבר על ריב לא לו ומבטל דעת הנותן (באמר אחריו לפלוני, ומ"מ חלה המכירה, דאין לשני אלא מה ששייר ראשון), בנו שאני, וצורבא מרבנן שאני.

דין ערב וקבלן, בכתובה ובהלוואה- ערב דכתובה לכו"ע לא משתעבד, קבלן דבעל חוב לכו"ע משתעבד, קבלן דכתובה וערב דבעל חוב י"א משתעבד רק אם יש נכסים ללוה, אבל אם אין לו נכסים לא גמר בליבו להשתעבד כדי להפסיד, ואינו אלא פטומי מיילי, (אמנם אבא לבנו משתעבד), וי"א שבכל גוונא משתעבד. ולהלכה כל ערב משתעבד אע"פ שאין נכסים ללוה, חוץ מערב דכתובה שאינו משתעבד אפי' אם לבעל נכסים, דמצוה הוא דעבד ואין כוונתו לפרוע אלא לזוגם, שע"י ערבות זו מתרצים, ולאוי מידי חסרה דטב למייתב טן דו מלמייתב ארמלו.

דיני שכיב מרע

שכיב מרע שהקדיש את כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי, אם יש שטר נאמן, דחזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש, אבל אם אין השטר

מקוים אינו נאמן, דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו.

קע"ה. שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, אם אין שטר אין גובים מהיורשים, דמלוה ע"פ אינו גובה מיורשים או מלקוחות, ואם יש שטר מקוים נותנים, ואם השטר אינו מקוים והחייב מודה, אם אמר תנו נותנים דקיימיה לשטרא, ולא משום מצוה לקיים דברי המת, דא"כ לא יתנו אלא לאחר מיתה, ואם לא אמר תנו אין נותנים דלא קיימיה לשטרא, ואדם עשוי שלא להשביע את בניו שרוצה שלא יחזיקו אותו את בניו כעשירים, ואינו גובה עד שמקיים את השטר.

נאמנות היורשים על פרעון- רבה אמר שאם שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי, נאמנים היורשים לומר פרענו, ואם אמר תנו מנה לפלוני אין נאמנים לומר פרענו, והגמ' אומרת שמסתבר לומר הפוך, דאם אמר תנו מסתבר שעשו כדבריו, אלא הכי איתמר, שאם אמר מנה לפלוני בידי, וטוענים היתומים שאביהם אמר להם פרעתי, נאמנים, דתולים שנזכר שפרע ולכן לא רצה לומר להם תנו, אבל אם אמר תנו מנה לפלוני, וטוענים היתומים שאמר להם שפרע, אין נאמנים, דאם באמת פרע לא היה אומר להם תנו.

שכיב מרע שהודה שטען לו בעל חובו מנה לי בידך, ואמר הן, דבעלמא יכול לטעון משטה אני בך, הכא א"צ לומר אתם עידי, דאין אדם משטה בשעת מיתה, וא"צ לומר כתובו, אע"ג דבעלמא הודאה בפני שניים וצריך לומר כתובו, דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו.

אי שעבודא דאורייתא

מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים -מכורים, ואפי' אם לא כתוב בשטר אחריות, אמרינן אחריות טעות סופר. מלוה בעדים או בכתב ידו, גובה רק מנכסים בני חורין, דבעינן גם שטר וגם עדים כדי שיצא הקול, ובלא קול לא אמרינן שהלקוחות אפסדו אנפשייהו.

קע"ה: לעולא שעבודא מדאורייתא דכתיב "יוציא אליך העבוס" וה"ה למקרקעי, ואף מלוה ע"פ גובה ממשועבדים, ואמרו חכמים שלא יגבה משום פסידיא דלקוחות, שאינם יכולים להזהר בדבר שאינו ידוע, אבל בשטר גובה, דאינהו אפסדו אנפשייהו.

לרבה שעבודא לאו דאורייתא, ו"יוציא אליך העבוס" איירי במשכנו שלא בשעת הלוואתו, ואף בשטר מדאורייתא אינו גובה ממשועבדים, ואמרו חכמים שיגבה כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, ומלוה ע"פ אינו גובה, דלית ליה קלא. ואף שרבה אמר שישורשים שגבו קרקע על חוב, נוטל בזה היורש פי שניים, דקרינן ביה "בכל אשר ימצא לו", אבל במעות לא, (ואין לומר איפוך, שהרי עולא אמר שמדאורייתא בעל חוב דינו בזיבורית דכתיב "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא" ודרכו להוציא פחות שבכלים), טעמא דבני מערבא קאמר, וליה לא ס"ל, אלא ס"ל שבכור אינו נוטל פי שניים לא בקרקע ולא במעות, דשעבודא לאו דאורייתא.

לרב ושמואל מלוה ע"פ אינו גובה לא מיורשים ולא מלקוחות, דשעבודא לאו דאורייתא.

לריו"ח ור"ל מלוה ע"פ גובה בין מיורשים בין מלקוחות, דשעבודא דאורייתא.

ולהלכה גובה מן היורשים כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין, ואינו גובה מהלקוחות דלית ליה קלא.

חיוב הירשנים בנזקי האב - החופר בור ברה"ר נפל לתוכו שור ומת החופר, פטור, ואם מת השור, חייבים הירשנים לשלם לבעל השור, דמעשה בי"ד כמלוה בשטר. הגמ' מבארת שאם שעבודא לאו דאורייתא איירי שעשאו טריפה ועמד האב בדין קודם שיצאה נשמתו, או שישבו הדיינים על פתח הבור לפני מותו וחייבוהו.

קע"ו. כתב ידו אע"פ שהוחזק בבי"ד ע"י הודאתו וכתבו בי"ד אשרתא, אינו גובה מנכסים משועבדים כשטר שיש בו עדים, אלא מנכסים בני חורין, ואהני בי"ד שלא יוכל להכחיש שזה כתב ידו, ואע"פ שלענין גט כתב ידו בלא עדים החתומים אלא שנמסר בפני עדים, הגט פסול לינשא בו, ואם נישאת הולד כשר, (וכן ביש עליו עדים ואין בו זמן, או שיש בו זמן ואין בו אלא עד אחד), ולרבי אלעזר אע"פ שאין עדים חתומים בשטר, אלא שיש עידי מסירה כשר לכתחילה, דעידי מסירה כרתי, ואם הוא שטר מלוה גובה מנכסים

מסכת עבודה זרה

פתיחה למסכת עבודה זרה

במסכת סנהדרין (ס:): נתבאר אלו עבודות נאסרו בעבודה זרה, ומבואר שם (ס: - ס"ד). שכל עבודה זרה אסור לעבודת לה כדרך עבודתה (כגון זריקת אבנים שאסורה רק במרקוליס), וד' עבודות שהם השתחוואה זביחה הקטרה וניסוח נאסרו בכל סוגי העבודה זרה, וכן אסור לקבל את הע"ז באלוה אפילו באמירה בעלמא, והעובד עבודה זרה חייב כרת, ואם יש שם עדים והתראה חייב סקילה, דכתיב "כי ימצא בקרבך וכו' וילך ויעבוד אלוהים אחרים וכו' וסקלתם באבנים ומתו", ובשוגג חייב חטאת, ויש דברים שאסורים רק בלאו ואין עליהם חיוב סקילה (כגון מגפה ומנשק). וחייבים לעשות חיוב כשיש עדים על עבודת זרה, דכתיב "ובכל נפשך". והתורה (וכן הנביאים) מרבה להזהיר מפני איסור עבודה זרה (כגון "השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם אלוהים אחרים והשתחוויתם להם" ובעוד הרבה מקומות), ומזהירה מפני העונש שיהיה לכלל ולפרט אם יעבדו עבודה זרה (כגון "וחרה אף ד' בכס וכו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה"), ואסור אף להרהר בלב מחשבת עבודה זרה או להסתכל על צורתה או לשאול דרך עבודתה (רמב"ם עבודה זרה ב' ב'). ואף הגויים אסורים לעבוד עבודה זרה, וכבר אדם הראשון בגן עדן נאסר בכך (סנהדרין נ"ו:).

כמו כן עבודה זרה עצמה וכן דבר שמביאים לעבודה זרה (-תקרובת עבודה זרה) אסורים בהנאה, דכתיב "ולא תביא תועבה אל ביתך" וכתוב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". וכן חובה להשמיד את העבודה זרה, דכתיב "אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגויים וכו' ונתצתם את מזבחותם ושברתם את מצבותם ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלוהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא".

כמו כן התורה מזהירה להתרחק מחוקות הגויים עובדי עבודה זרה, והרמב"ם (בהקדמה להלכות עבודה זרה) מונה נ"א מצוות (ב' מצוות עשה ומ"ט לא תעשה) בענין איסור עבודה זרה והתרחקות מחוקותיהם.

חטא עבודה זרה היה נסיון גדול לישראל במשך קרוב לאלף שנה מאז כניסתם לארץ ישראל בה גרו ז' אומות שעבדו עבודה זרה (וישראל לא השמידום לגמרי כפי שהיו צריכים לעשות בשביל שלא יושפעו מהם), והיא מהחטאים שגרמו לחורבן בית ראשון, עד שבתחילת ימי בית שני ביקשו אנשי כנסת הגדולה לבטלו ואמרו 'היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעייהו, ועדיין הוא מרקד בינו, כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא, לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן, וקיבל הקב"ה בקשתם. (סנהדרין ס"ד).

משועבדים, שאני התם שמשעת כתיבה שעבד עצמו, דנעשה ע"מ להמסר בעדים, אבל הכא לא נעשה אלא כדי שלא יוכל לומר פרעתי.

שעבוד ערב

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות שכתב אני פלוני בן פלוני ערב, אחרי חתימות העדים, **לרבי ישמעאל** גובה מהערב מנכסים בני חורין דמלוה ע"פ היא, וה"ה לערב בלא שטר אחר מתן מעות. והיוצא קודם חיתום שטרות, אם כתב פלוני ערב גובה מנכסים בני חורין, דדילמא לא העידו העדים אלא על הענין הראשון, ואם כתב ופלוני ערב- לרב וריו"ח גובה מנכסים משועבדים.

וכן מצינו שעדים החתומים על גט שכתוב בסופו שאילת שלום, אם כתוב ושאלו בשלום פלוני כשר, ואם כתוב שאילו בשלום פלוני פסול.

ולבן ננס בערב היוצא לאחר חיתום שטרות אינו גובה אף מבני חורין, שלא על אמונתו הלוהו, והוי כרואה אחד חונק את חברו בשוק, ואמר לו הנח לו

מסכת עבודה זרה אינה עוסקת כמעט בעצם האיסור לעבוד עבודה זרה (שכבר נתבאר בסנהדרין וכו"ל), אלא היא עוסקת בדברים נוספים הנוגעים לעבודה זרה כגון הנאה מהעבודה זרה (וכן הגמרא מאריכה נ"ה. - ע"ה). בדיני איסור יין שנתנסך לעבודה זרה, או סתם יין נכרים שהוא אסור שמא ניסכו אותו לע"ז או מטעמים אחרים), איך מבטלים עבודה זרה (נדון זה נמצא במסכת זו כמה מקומות), וכדומה.

עוד עוסקת מסכת זו בארוכה בענין השייכות עם עובדי עבודה זרה בפרט ועם הנכרים בכלל. וכתב המאירי (בפתיחה למסכת זו) 'וענין המסכתא כולו סובב לבאר ענייני עבודה זרה וההתרחק מעובדיה בקצת דברים, תחייב הרחקתם אחת משתי סיבות, הראשונה שלא להתערב בהם ושלא ללכת בדרכיהם עד שנשמר מעשות כמעשיהם כמו שידוע בטעמי מקצת מצוות התורה, והשנית שלא להיותנו סיבה לעבודתם או לקיום מחשבתם באמונת עבודת האלילים'. כמו כן ישנם דברים שאסור לעשותם עם הנכרי מפני שהנכרי חשוד על הרציחה ועל העריות וכדומה.

כמו כן ישנם דברים של הנכרים שנאסרו באכילה, או גם בהנאה, כגון יין נסך שהוא 'תקרובת עבודה זרה' (שדינו מתבאר בארוכה בפרקים ד' וה' וכן קצת בפרק שני), או סתם יינם, ובישולי עכו"ם וכדומה, ואיסורים אלו (מלבד יין נסך ש"א שהוא דאורייתא) הם מדרבנן, מחשש שיבא להתחתן עם הנכרים, או מחשש מאכלות אסורות, או בגלל חששות אחרים.

ישנם במסכת עבודה זרה כמה סוגיות העוסקות בענייני מאכלות אסורות (תערובת איסור והתר, נותן טעם לפגם) וכן בדיני הגעלת כלים.

סדר הסוגיות במסכת עבודה זרה

בפרק ראשון (לפני אידיהן, ב. - כ"ב). יתבאר איסור התעסקות עם הנכרים בזמן אידיהם (ב. - י"ב), ואיסור הליכה לעיר שישבה עבודת כוכבים (י"א: - י"ב), ומה אסור למכור לעכו"ם (י"ג: - ט"ז:), ומה אסור משום "לא תחנם" (י"ט: כ.), ואיסור השכרת ומכירת בתים ושדות וכדומה בארץ ישראל או בחו"ל (כ: - כ"ב).

בפרק שני (אין מעמידין, כ"ב. - מ:): יתבאר מה אסור לעשות עם העכו"ם מפני שהם חשודים על הרביעה (כגון מסירת בהמה לרועה עכו"ם, ודיני קניית בהמות של עכו"ם לקרבן. כ"ב: - כ"ד:): ועל העריות (כגון יחוד אשה עמהם. כ"ה:): ועל הרציחה (כגון יחוד אשה עמהם, ילוד או הנקה ע"י נכרית, רפוי ותספורת ע"י נכרי. כ"ה: - כ"ט) ועל עשיית כרות שפכה (בזמן מילה. כ"ז:). ואגב דברים אלו נתבאר (כו"ו. - כ"ז). מתי והאם מותר לילד ולהניק ולמול עכו"ם), וכן נתבאר אלו דברים של נכרי אסורים בהנאה, ומדוע (כ"ט: - ל"ה:), או רק באכילה (ל"ה: - ל"ט:), ואלו מותרים באכילה ובהנאה (ל"ט: - מ:).

בפרק שלישי (כל הצלמים, מ: - מ"ט:): עוברת הגמרא לעסוק בעבודה זרה עצמה, שהיא אסורה בהנאה

ואני אתן לך, ואינו חייב אלא באומר הלוהו ואני אתן לך. ולרבי ישמעאל אף בחנוק גובה מנכסים בני חורין, דמשום צערא דחבריה גמר ומקנה.

ואמר רבי ישמעאל שהרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות, שאין לך מקצוע בתורה יותר מהן, והן כמעין המתגבר, והרוצה שיעסוק בדיני ממונות ישמש את שמעון בן ננס.

ואע"פ שקילס רבי ישמעאל את בן ננס, הלכה כרבי ישמעאל שגובה מנכסים בני חורין, ואפי' בחנוק.

קע"ו: אי ערב בעי קנין - לשמואל סתם ערב לא בעי קנין, ובחנוק בעי קנין. ולרב נחמן אף סתם ערב בעי קנין, ורק ערב דבי"ד לא בעי קנין. ולהלכה ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין, ואף בנעשה לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים, ואחר מתן מעות בעי קנין אפי' בחתום בשטר, ואם חתם לאחר חיתום שטרות בעי קנין וגובה מבני חורין, וערב דבי"ד לא בעי קנין, דבההיא הנאה דמיהן ליה גמר ומשעבד נפשיה.

כדכתיב "פסילי אלוהיהם תשרפון באש וכו' ולא תביא תועבה אל ביתך", וכתוב "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם", ויתבאר אלו צלמים (צורות) אסורים בהנאה מפני שחוששים שעבדו להם (מ: - מ"ג:), כיצד ניתן לבטל דבר שנעבד לעבודה זרה שיהיה מותר בהנאה (מ"א: - מ"ב: וכן מ"ט:), איסור עשית צורות מסוימות (מ"ב: - מ"ג:), דרך ביעור עבודה זרה (מ"ג: - מ"ד:), אלו דברים של עבודה זרה אסורים בהנאה או פסולים להקרבה מצד עבודה זרה או תקרובתה משמשיה ונוייה (מ"ד: - מ"ח:). דיני עצי אשירה (מ"ח. - מ"ט:).

בפרק רביעי (רבי ישמעאל, מ"ט: - ס"א:): יבוארו דיני מרקוליס (מ"ט: - נ"א:), האם העבודה זרה נאסרת בעשיה או רק בשימוש (נ"ב:), עוד מדיני ביטול עבודה זרה (נ"ב: - נ"ג:), בימוס (נ"ג: - נ"ד:), אלו דברים שנעבדו נאסרים (נ"ד:), דרכי הנהגת הקב"ה עם העבודה זרה (נ"ד: - נ"ה:). ואז מתחילה הגמרא לעסוק בארוכה בדיני יין נסך (נ"ה. - ע"ה).

פרק חמישי (השוכר את הפועל, ס"ב. - ע"ו:): עוסק רובו בדיני יין נסך, וכן הוא עוסק בדיני תערובת איסור והתר ונותן טעם לפגם (ס"ה: - ס"ט:), ובדיני הכשרת כלים שנקנו מעכו"ם (ע"ה: - ע"ו:).

לפני אידיהן

ב. מה אסור לעשות ג' ימים לפני אידיהן - ג' ימים לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עמהם, או להשאילם או לשאול מהם, או להלוותם, או ללוות מהם, או לפורעם, משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו. שאלה היינו דבר החוזר בעין, ומלוה זה דבר שאינו חוזר בעין כגון מעות, דמלוה להוצאה ניתנה.

להפרע מהם - לרבי יהודה מותר משום דמיצר הוא לו, ולרבנן אסור משום ששמח הוא לאחר זמן.

נחלקו רב ושמואל **אי תני אידיהן או עידיהן**. אידיהן היינו כדכתיב "כי קרוב יום אידם" - מלשון שבר, ועידיהן היינו כדכתיב "יוצרי פסל כולם תוהו, וחמוזיהם בל יועילו, ועידיהם המה" - שתבוא העבודה זרה ותעיד על עובדיה לחייבם. והא דכתיב "יתנו עידיהם ויצדקו", אין הכונה לעבודה זרה, אלא שהמצוות שישראל עושים בעוה"ז יבואו ויעידו להם לעוה"ב.

המו"מ עם האומות לעתיד לבוא

לעתיד לבוא נוטל הקב"ה ספר תורה בחיקו, ואומר שמי שעסק בה יבוא ויטול שכרו, ובאים כל העכו"ם

בערבובי'א ולא כל אומה בפני עצמה, והקב"ה מכניס כל אומה וסופריה בנפרד, כדי שישמעו מה שהוא אומר להם, (דכלפי הקב"ה הא ליכא ערבובי'א שהי כולם נסקרים בסקירה אחת).

ב: מלכות רומי נכנסת תחילה לפני הקב"ה לדין, משום דחשיבא (וכדמצינו שמלך נכנס לדין לפני הציבור, או משום שאינו דרך ארץ להשאירו בחוץ, או משום שיכנס לפני שיתרבה חרון אף של הקב"ה מפני פשעי הציבור, שמא ח"ו יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון), והם אומרים לקב"ה שהם עשו שווקים ומרחצאות והרבו כסף וזהב כדי שישאל יתעסקו בתורה, שיהיה להם פנאי ע"י שימצאו להשתכר בשוק וימצאו מזונותיהם וצרכיהם בלא טורח, ומתעדינים במרחצאות, והקב"ה אומר להם - לשם עצמכם עשיתם, ושווקים עשיתם כדי להושיב בהם זונות, והכסף והזהב שלי הוא.

ואח"כ באה **מלכות פרס**, שהיא חשובה אחריה (דכתיב "וארו חייה אחרי תנינה דמיא לדב" - אלו פרסיים שאוכלים ושותים ומסורבלים ומגדלים שיער ואין להם מנוחה כדב), וטוענת ג"כ שעשו גשרים, וכבשו ונלחמו בשביל ישראל שיעסקו בתורה, (ואף שכבר רומי טענו כך, מ"מ רומי החריבה את ביהמ"ק ופרס (-כורש בבית שני) בנתה), וגם להם אומר הקב"ה לצורך עצמכם עשיתם ומלחמות אני עשיתי.

וכן יהיה עם **שאר האומות**, שאינם חשובות בגלל שמלכותם לא תימשך עד ביאת המשיח, (ויחשבו שיצדקו בטענתם כיון שלא נשתעבדו בישראל), ואף שלא יוכלו לטעון שהקב"ה לא נתן להם את התורה, דאדרבה הרי בא הקב"ה לכל אומה ולשון ולא קיבלוה, אלא יטענו למה לא כפה עליהם הקב"ה הר כגיגית לקבלה, כמו שעשה לישראל, ויאמר להם הקב"ה למה לא קיימו את ז' מצוות בני נח (וכדכתיב "ראה ויתר גויים" שראה שלא קיימו ז' מצוות והתירם להם, ואין הכונה שהתירם ממש, דא"כ נמצאו נשכרים, אלא הכונה שאף אם מקיימים לא יקבלו שכר כמצווה ועושה, אבל כאינו מצווה ועושה מקבלים, כדמצינו שאפי' עכו"ם העוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול, דכתיב "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם").

ג: ויטענו העכו"ם שישראל גם לא קיימו את התורה, ויאמר להם הקב"ה שהוא מעיד שקיימו, ויטענו העכו"ם שאב אינו מעיד על בנו, ויאמר להם הקב"ה שהשמים והארץ יעידו, ויאמרו לו שהם נוגעים בעדותם, מפני שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם ישראל לא יקבלו את התורה יחזור הכל לתוהו ובוהו, דכתיב "יום השישי", ויאמר הקב"ה מכם יבואו ויעידו בישראל שקיימו כל התורה, נמרוד שהשליך את אברהם אבינו לאור כשדים מפני שלא קיבל עליו עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח יעיד שאברהם לא עבד ע"ז, ולבן יעיד שיעקב לא נחשד על הגזל שכשיצא מלבן לא נטל עימו אפילו כלי קטן, ובני נח נצטוו על הגזל, ואשת פוטיפר תעיד שיוסף לא נחשד על העבירה ואשת איש נאסרה לבני נח דכתיב "ודבק באשתו", ונבוכדנצר יעיד שחנניה מישאל ועזריה לא השתחוו לצלם, ובלדד וצופר ואליפז יעידו שישראל קיימו את כל התורה.

ויאמרו העכו"ם שיתנה להם עכשיו ויקיימוה, ויאמר להם הקב"ה שמי שלא טרח בערב שבת (-בעולם הזה) מהיכן יאכל בשבת (-בעולם הבא), דכתיב "היום

לעשותם ומחר לקבל שכרם", ומ"מ יתן להם מצות סוכה, שהיא קלה לפי שאין בה חסרון כיס, ויקדיר עליהם חמה, שתימשך תקופת תמוז עד אחרי החג, ויצטערו, וכל אחד יבעט בסוכתו ויצא (ואילו ישראל כשזה קורה לא עושים כך), ואף שמצטער פטור מן הסוכה מ"מ לא היה להם לבעט בסוכה, ומיד "יושב בשמים ישחק" ואין שחוק לפני הקב"ה אלא אותו יום בלבד.

ג: שחוק של הקב"ה - י"א ששחוק של הקב"ה יהיה כשיבואו הגויים ויגירו את עצמם (ואמנם לא יקבלו אותם משום שהם מתגיירים מפני גדולתם של ישראל, כמו שלא קיבלו גרים בימי דוד ושלמה), ויקיימו תפילין וציצית ומזוזה, אך כשיראו מלחמות גוג ומגוג יחזרו לסורם, ואין שחוק לקב"ה על בריותיו אלא אותו יום בלבד, ואמנם עם בריותיו הקב"ה משחק, כדמצינו שג' שעות ביום הקב"ה משחק עם הליותן.

יומו של הקב"ה - ג' שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה, ובשניות דן את כל העולם, וכשרואה שנתחייב העולם כליה עובר לכסא רחמים, ובשלישיות יושב וזן (קוצב להם מהיכן תזדמן פרנסתם) את כל העולם מקרני ראמים (-חיה גדולה) עד ביצי כינים (שהם קטנים), רביעיות יושב ומשחק עם לויתן, ואחרי חורבן ביהמ"ק שאין שחוק לקב"ה, הקב"ה יושב ומלמד תשב"ר תורה, (ולפני שחרב ביה"מ היו לומדים ממטטרון, או שהקב"ה גם שיחק וגם לימדם). ובלילה י"א שהקב"ה עושה מעין היום, וי"א שהוא רוכב על כרוב קל שלו ושט ב"ח אלף עולמות, וי"א שיושב ושומע שירה מפי חיות, דכתיב "יומם יצוה ד' חסדו ובלילה שירו עימיו" ואף דוד לא היה מנמנם אלא כשינת הסוס, וכל הלילה מתעסק בשירות ותשבחות ובתורה.

מעלות התורה

כל הפוסק מדברי תורה ועוסק בדברי שיחה, מאכילים לו גחלי רתמים.

כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום -נותן חינו בעיני הבריות, וללישנא בתרא כל העוסק בתורה בעולם הזה הדומה ללילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא הדומה ליום.

ותעשה אדם כדגת הים - כמו שדגים הפורשים מהים מיד מתים, כך ישראל הפורשים מן התורה מיד מתים. דבר אחר שאם קדרה חמה מיד מתים, והיינו או בעוה"ז שהכל בידי שמים (כל המחוששים ומכאובים הבאים לאדם באים בגזירת שמים) חוץ מצינים פחים, או בעוה"ב שהקב"ה מוציא חמה מנרתיקה ומקדיר, רשעים נדונים בה וצדיקים מתרפאים בה. דבר אחר כמו שבדגים הגדול בולע את הקטן, כך בני אדם אלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו.

דרכי הנהגת הקב"ה

ד: בשעת מלחמה הקב"ה מתנהג ברב כח, אבל על שעת הדין כתיב "ש-ד-י לא מצאנהו שגיאי כח", שאם ישגיאי כוחו יתחייבו כולם כליה.

בישראל אין הקב"ה נוהג בחימה, והא דכתיב "נוקם ד' ובעל חימה" איירי בעכו"ם, וי"א שכך היה לולא שהקב"ה נשבע.

לעתיד לבוא יבדוק הקב"ה בדקדוק במעשי הגויים, אם יש להם זכות יפדם, ואם לאו ישמידם בדין ולא

בחמלה, ולא נפרע מהם בעולם הזה כדי לטורדם מהעולם הבא, ואת ישראל הקב"ה דן מעט מעט את כל עוונותיהם בעולם הזה, כדי לפדותם מעוונותיהם שיזכו ליום הדין, ולא נפרע מהם בבת אחת, ובזה ביאר רבי אבהו את הפסוק "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה, על כן אפקוד עליכם את כל עוונותיכם", ובזכות הצדקה או היסורים יזכו לעוה"ב, (אך ישראל חושבים שהצדקה או היסורים הם לרעתם), ואפילו אין ישראל עושים מצוה כי אם מעט, הקב"ה מצרפם לחשבון גדול.

רבי אבהו השתבח ברב ספרא שהוא אדם גדול, ופטרורו ממיסים של י"ג שנים, וכשראו שאינו יודע פירוש של פסוק ציערוהו, ורבי אבהו ביאר להם את הפסוק, ואמר להם שהוא בקי בפסוקים מני שהם מצווים אצלו, אבל רב ספרא בקי בדברי התנאים.

הקב"ה לא ממית צדיק עם רשע, אא"כ הוא צדיק שאינו גמור, או שהיה בידו למחות ולא מחה.

ד: כעסו של הקב"ה - יחיד אינו יכול לעמוד בפני זעמו של הקב"ה, אבל הציבור יכול דכתיב "קל זועם בכל יום" ושיעור זעמו רגע, אחד מחמישים ושלש אלף שמונה מאות ארבעים ושמונה משעה, ורק בלעם ידע לכוון אותה שעה, דכתיב "וידע דעת עליון" (דודאי אין הכונה כפשוטו, שהרי גם דעת בהמתו לא ידע, וכדמצינו ששאלו אותו שרי מואב למה אינו רוכב על סוס, וכשענה שהסוס במרעה הכחישה אותו אתונו ואמרה שהוא רוכב עליה בקביעות, ועושה איתה אישות בלילה), ועל זה אמר הנביא לישראל שיזכרו צדקות ד' שלא כעס כל אותם ימים, וכמה זעמו רגע, והיינו כשיעור אמירת רגע, והזמן הוא בג' שעות ראשונות, בשעה שכרובלת התרנגולת מלבינה לגמרי, (ורבי יהושע בן לוי ניסה לכוון אותה שעה כיון שהיה מין שציערו ורצה לקללו, ובאותו זמן נמנם, והבין שאין ראוי לעשות כך, דכתיב "ורחמיו על כל מעשיו" וכתוב "גם ענוש לצדיק לא טוב"). ור"מ אמר שהקב"ה כועס בשעה שהמלכים מניחים כתריהם ומשתחוים לחמה.

זמן תפילת מוסף בר"ה - אין ליחיד להתפלל מוסף של ראש השנה בג' שעות ראשונות, שמא יעיינו אז בדינו וידחו תפילתו, דכל השנה זה שבח וסיפורי מעשה, אבל מוסף של ר"ה מתוך שהוא מתפלל מלכות זכרונות ושופרות מיפקד דינא טפי, ואל יפרוש אדם מן הציבור, אבל ציבור יכולים כיון שזכותם רבה, ויחיד יכול להתפלל אז שחרית, כיון שבזמן זה הציבור ג"כ מתפללים, (ולפי זה בג' שעות ראשונות הקב"ה דן ואח"כ עוסק בתורה, או שהתורה שהיא אמת (דכתיב "אמת קנה (להוציא הוצאות על תלמוד תורה) ואל תמכור" ללמד אחרים בחינם) גורמת שאין הקב"ה עושה לפניו משורת הדין).

היום לעשותם - ולא למחר לעשותם דאין מצוות לעתיד, או ולא היום ליטול שכרם.

המצוות שישראל עושים בעוה"ז מעידות עליהם לעוה"ב, ויטרפו אותם לעכו"ם על פניהם.

כח התשובה - לא עשו ישראל את העגל (גבורים) ושליטים ביצרם היו, ולא היה ראוי להתגבר יצרם עליהם, אלא גזירת מלך היתה שישלוט בהם) אלא כדי שאם חטאו הציבור ידעו שיכולים לחזור בתשובה, אע"פ שחטאם מפורסם ואיכא חילול ד'. ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב "וליבי חלל בקרבי", אלא כדי שאם יחטא יחיד ידע שהוא יכול לחזור בתשובה, אע"פ שיחיד אין זכותו גדולה.

ה. כל העושה מצוה אחת בעוה"ז מקדמתו והולכת לפניו בעוה"ב, וכל העובר עבירה אחת בעוה"ז מלפפתו ומוליכתו ליום הדין, ולרבי אלעזר העבירה תהיה קשורה בו ככלב לעוה"ב.

מה היה לולא חטא העגל – בואו ונחזיק טובה לאבותינו, שאלמלא לא חטאו לא היינו בעולם, ואין הכונה שהיו כ"בני אלוקים" ולא היינו באים לעולם (ואף דאמרין (עירובין י"ג): נח לו לאדם שלא נברא, היינו בתחילת לידתו שאין ידוע מה יהא בסופו, אבל כשהוא צדיק אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו. תוד"ה שאלמלא), שהרי הראה הקב"ה לאדם הראשון כל דור ודורשיו וחכמיו ופרנסיו, (וכשהגיע לדורו של ר"ע נתעצב במיתתו), ועוד מצינו שאין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, אלא הכונה שהיינו חשובים כאלו לא באנו לעולם, לפי שלא היו מתים ולא היינו חשובים כלום כנגדם, ולפי זה הא דכתיב פרשת יבמות ונחלות היינו אם יחטאו (וכתיב קראי על תנאי, וכדמצינו שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם יחטאו ישראל יחזרו לתוהו ובוהו), וס"ל כרבי יוסי שלא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא יהא מלאך המות שולט בהם, אבל לת"ק אמר הקב"ה שא"א לבטל מישראל את מלאך המות שכבר נגזרה גזירה, ולא קיבלו ישראל את התורה אלא כדי שלא תהא כל אומה ולשון שולטת בהם, ואם לא היו חוטאים לא היתה שולטת בהם עניות ששקולה כמיתה, כדכתיב "כי מתו כל האנשים המקשים את נפשך" והיינו דתן ואבירם שירדו מנכסיהם, וכן מצורע וסומא ומי שאין לו בנים חשובים כמתים.

אם בחוקותי תלכו- אין אם אלא לשון תחנונים.

מי יתן והיה לבבם זה להם וכו', אמר משה לישראל שהם כפויי טובה שהיה להם לומר תן אתה, והיו כפויי טובה שאמרו "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל" שהמן הוא קל, וקראוהו קלוקל מפני שנבלע באברים ולא יצא החוצה, וזו היתה טובה גדולה עבורם, שלא היו צריכים לטרור ולצאת ג' פרסאות כדי להפנות, והם בני כפויי טובה שאמר אדם הראשון "האשה אשר נתת עימדי" וכו' וזה לשון גנאי שתולה הקלקלה במתנתו של מקום, והוא עשאה לו לעזר, ולא רמזה משה בתוכחתו אלא לאחר מ' שנה בתוכחתו בערבות מואב, אלמא אף משה רבינו לא רמז זאת לישראל עד מ' שנה, ושמע מינה דלא קאי איניש אדעתיה דרביה עד אחרי מ' שנה.

ה: בזמן שישראל עוסקים בתורה וגמ"ח יצרים מסור בידם, והם אינם מסורים ביד יצרים.

לעולם ישים אדם עצמו לדברי תורה כשור לעול וכחמור למשא.

דיני ג' ימים לפני אידיהן

ג' ימים לפני אידיהן של עכו"ם אסור לשאת ולתת עמהם וכו', ואף שלענין המוכר בהמה א"צ להודיע שמכר היום את אימה או את ביתה משום "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" אלא בערב יו"ט האחרון של חג שבו משלימים את קרבנות החג, או ערב יו"ט ראשון של פסח משום פסחים, או ערב עצרת משום שלמי חגיגה ועולת ראיה, או ערב ר"ה שהוא יום טוב ואוכלים בו בשר, (ולריה"ג בגליל שהיו רגילים להרבות שמחה יותר גם בערב יוה"כ דכל האוכל ושותה בו מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי), וא"צ ג' ימים דאין אדם קונה אלא יום אחד לפני הסעודה, היינו לאכילה דסגי ביום אחד, אבל להקרבה בעכו"ם בעי ג' ימים שאז הוא מחזור אחריה, ובישראל כיון ששכיחי מומים הפוסלים אפי' בדוקין שבעין צריך ל' יום (לשאל בהלכות הפסח) ולרשב"ג שתי שבתות, אבל לבני נח לא נאסר אלא מחוסר אבר, כדכתיב שיש להביא לתיבה "מכל החי" בהמה שחיים ראשי אבריה, ודוגמא דקרבנות שנהגו אבותיהם לשמים הם נוהגים לעבודת כוכבים שלהם, (וטריפה מתמעטת מדכתיב "לחיות זרע", ולמ"ד טריפה יולדת היא מתמעטת מדכתיב "אתך" בדומה לך ואם נח היה טריפה (והא דכתיב שהיה "תמים" היינו בדרכיו - עניו ושפל רוח, ו"צדיק" היינו במעשיו בלא חמס), האם יש ענין להביא דווקא טריפה. ומ"לחיות זרע" לומדים שאין להביא זקן או סריס, דהו"א שהכניסו אותם לצוות בעלמא לעמוד עימו י"ב חודשים בתיבה, וטריפה לא יכניס מפני שאם תמות בטל הצוות, אבל זקן וסריס אפשר, קמ"ל).

ג' הימים האסורים אינם כוללים את יום אידיהן עצמו, וכ"ש שיום אידיהן בעצמו אסור.

אלו הן אידיהן של עובדי כוכבים, קלנדא – ח' ימים לפני התקופה של טבת, וכל הח' ימים הוי אידיהן, סטרנורא – ח' ימים אחרי התקופה, וקרטיסים.

טעם האיסור – הגמ' מסתפקת אם האיסור הוא משום הרווחה שירוויח וילך ויודה לעבודת כוכבים, ועבר הישראל משום "לא ישמע על פיך", או שהאיסור משום "לפני עוור" שהישראל מוכר לו בהמה והוא מקריב אותה לעבודת כוכבים שהיא אחת מז' מצוות שהנכרי מוזהר עליהן, (ואע"פ שעמד והתירם להם, אל יעברו על ידך, שהרי עתידם ליתן את הדין). ונ"מ היכא שכבר יש לנכרי בהמה ואם

הישראל לא ימכור לו הוא יקריב אותה, דמה שמצינו שאסור להושיט כוס יין לנזיר שמא יבוא לשתותו, או אבר מן החי לבני נח מפני שנאסר להם, לא איירי כשיכול לקחת בעצמו, אלא כשנמצא בצד השני של הנהר שאם לא יתן לו אינו יכול לקחת בעצמו.

ו: בדיעבד אם נשא ונתן עם הנכרי בימי אידיהן, לרבי יוחנן אסור בהנאה, ולריש לקיש דווקא ביום אידיהן עצמו אסור, אבל לפני אידיהן מותר, ותניא כוותיה דר"ל.

דבר שאינו מתקיים עד יום אידיהן כגון ירק וכדומה מותר למכור להם, אבל אסור ללוקחו מהם, דמרווח ליה, דמתוך שאינו מתקיים מתאוה הוא למכורו.

ההוא מינאה שלח דינר חדש לרבי יהודה נשיאה, ולא יכל לקבלו כדי שלא יודה לע"ז, ולא להחזירו כדי שלא יהיה לו עליו איבה, ואמר לו ריש לקיש שיפילו לבור כלאחר יד שלא יבין שהשליכו מדעת.

מה בכלל האיסור – אסור להשאילם ולהלוות ולפרוע להם, משום שהגוי ילך ויודה לע"ז, ואסור לשאול וללוות מהם, ולהפרע מהם, לאביי גזירה אטו להשאילם ולהלוותם ולפרוע להם, ולרבא גם בזה שייך שילך ויודה לע"ז על שהישראל צריך לו. וקמ"ל שאסור גם מו"מ, וגם לשאול מהם אע"פ שממעט מממונם, ואסור ללוות מהם אע"פ שיש לעכו"ם צער בזה שחושב שלא יחזרו המעות, ואסור להפרע מהם אע"פ שהמעות לא יחזרו אליו.

להפרע מהם – לרבי יהודה מותר משום דמיצר הוא לו, ולרבנן אסור משום ששמח הוא לאחר זמן. ואף שלרבי יהודה מותר לאשה לסוד פניה במועד בסיד שיכולה לקפלו במועד, משום ששמחה היא לאחר זמן, (אבל בלאו הכי אסור, מפני שניווול הוא לה, ואע"פ שכשנטולתו מאדימה ומצהיל פניה, הנאה זו אינה אלא לאחר המועד), שאני מועד שכל הדברים המותרים כגון שחיטה ותיקון סעודה הם צער בתחילה ושמחה לאחר זמן, או דס"ל לרבי יהודה שעכו"ם מיצר תמיד על הפרעון.

מלוה על פה – רבי יהושע בן קרחה אסור להפרע מהם מלוה בשטר מפני שהוא שמח בזה לאחר זמן ביום אידו, שכיון שהישראל נקיט שטר כל שעתא מיסתפי מיניה, אבל מתיר להפרע מהם מלוה על פה, מפני שהוא כמציל מידם, ולתנא דמתני' גם זה אסור, ואף שיחיד ורבים הלכה כרבים, מ"מ הלכה כרבי יהושע בן קרחה.

חדש

גיתן להשיג את הסט תמצית הש"ס (ללא תוס', ורש"י חלקי) על כל הש"ס במהיר 120 ₪.

בנוסף יצאו לאור מחדש כל חוברות תמצית משנה ברורה, 6 חלקים ב 6 חוברות.

עלות חוברת 10 ₪ סט 50 ₪.

כמו כן גיתן להשיג את סיכומי תמצית ההלכה (עם טור ובי"י שו"ע ונו"כ), על הלכות שבת, מועדים ונדה.

לפרטים 052-7692282

קיבלת תועלת מהגליון?

באפשרותך לזכות לונגדים נוספים, גיתן לתרום ב'נדרים פלוס' קופת 'תמצית'

מבחגי 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי ומשנה ברורה הפך חיים ואהבת הסד

גיתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 7:00 בבוקר:

- בטלפון 0737-289-669
- במייל 7692282@gmail.com
- בנדרים פלוס קופת לדעת.

הגרלות: בכל שבוע על 500 ₪ במזומן, זיכוי 300 ₪ ברשת 'יפה גוף', 101 זוכים בזיכוי 100 ₪ ברשת 'יפה גוף'.

סיכומי 'תמצית'

גיתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה) / ועמוד הימני

- בנקודות ההפצה
- במייל 7692282@gmail.com

בנוסף גיתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד של: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, ומפעל הש"ס.